

İbrahim Halil TANIK

Dr. Öğr. Üyesi | Assist. Prof.
Harran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Şanlıurfa-TÜRKİYE
Harran University, Faculty of Art and Sciences, Department of History, Şanlıurfa-TURKIYE
ORCID: 0000-0003-1614-3279
ihaliltanik@harran.edu.tr

Türkiye'nin Küresel Piyasaya Dâhil Olma Sürecinde İsviçre ile Ticaret Anlaşmaları (1945-1950)

Öz

Devletlerin birbirleriyle olan bağları çok yönlü gelişir. Daha çok siyasi zeminde başlayan ilişkiler zamanla diğer alanlara yansır. Ekonomi, kültür, sosyal başlıklar altında ilerleyen iyi ilişkiler hem taraf ülkelerin kalkınmasını hem de uluslararası alanda itibar kazanmasını sağlar. Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren bu hususlara önem vermiş, dış politikasının eksenini buna göre belirlemiştir. Özellikle bir dünya savaşı ve ulusal bağımsızlık mücadelesi vererek kurulan bir devlet olma özelliğiyle de bu tür pratikleri tecrübe etmiştir. Bu tecrübelerin ürünü olarak gelişmiş ve barış yanlısı ülkelerle irtibatını geliştirmiş, farklı alanlara da yayarak kalkınma hamlelerinde bulunmuştur. Türkiye'nin dış ilişkilerinde önemli bir yer tutan ekonomik ilişkileri İsviçre özelinde incelemek, bu çalışmanın sınırlılığını oluşturur. Kronolojik olarak İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminden çok partili hayata geçişe kadar olan döneme odaklanılmıştır. Anılan yıllar arası Türkiye'nin İsviçre'ye hangi ürünleri ihraç ettiği, İsviçre'den hangi ürünleri ithal ettiği ve bu ticaretin parasal hacmi bu çalışmanın sorunsalını oluşturur. Bundan başka taraf ülkeler arası yapılan ticaret anlaşmalarının içeriği ve odak noktası, bu sorunsalın diğer parçasıdır. Çalışma birincil kaynaklardan yararlanılarak üretilmiştir. Başta Türkiye Devlet Arşivlerinden edinilen belgeler, Türkiye İstatistik Kurumu Dış Ticaret ve İstatistik Yıllıkları, TC Merkez Bankası Yıllık Raporları birincil kaynaklar arasındadır. Bunlardan başka telif eserlerden yararlanılmıştır. Bu tür birincil kaynak ve telif eserlerden üretilen bu çalışmanın önemli bulguları arasında Türkiye'nin İsviçre ile iyi siyasi ilişkilerinin ticarete yansıdığı, Türkiye'nin daha çok işlenmemiş gıda ve sanayi ürünleri ihraç ederken, işlenmiş ürün ithal ettiği gösterilebilir. Bundan başka Türkiye'nin üretiminde önemli bir yer tutan tütün ve fındık gibi stratejik ürünleri, dış ticarete önemli bir yeri olduğu ve bu ülkeyle yaptığı anlaşmalarda ayrı konumda değerlendirdiği, çalışmanın bulguları arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye-İsviçre İlişkileri, Türk Dış Ticareti, Ticaret Anlaşmaları, Modus Vivendi.

Trade Agreements with Switzerland During the Process of Turkey's Inclusion in the Global Market (1945-1950)

Abstract

The relationship of states with each other develops in many ways. The relationships that start on a more political basis are reflected in other areas over time. Optimum relations progressing under the headings of economy, culture, social ensure both the development of the participating countries and gaining reputation in the international arena. The Republic of Turkey has given importance to these issues since its establishment and has determined the axis of its foreign policy accordingly. Especially with the feature of being a state established by fighting a world war and a national independence struggle, it has experienced such practices. As a product of these experiences, it has developed and improved its communication with countries that are pro-peace, and has made development moves by spreading it to different areas. The limitation of this study is to examine the economic relations that have an important place in Turkey's foreign relations with Switzerland. Chronologically, it is based on the period from the end of the Second World War to the transition to multiparty life. Which products Turkey exported to Switzerland, which products it imported from Switzerland and the monetary volume of this trade between the mentioned years constitute the problem of this study. Furthermore, the content and focus of the trade decrees concluded between the participating countries are the other part of this problem. The study was produced by using primary sources. The documents obtained primarily from the State Archives of Turkey, the Foreign Trade and Statistical Annals of the Turkish Statistical Institute, the Annual Reports of the Central Bank of the Republic of Turkey are among the primary sources. Additionally, other copyrighted works were used. Based on the important findings of this study, produced from such primary sources and copyrighted works, it can be shown that Turkey's good political relations with

Switzerland are reflected in trade and while Turkey exports mostly unprocessed food and industrial products, it imports processed products. In addition, that strategic products such as tobacco and nuts, which occupy an important place in Turkey's production, have an important place in foreign trade and are evaluated separately in the agreements with this country, is among the findings of the study.

Keywords: Turkey-Switzerland Relations, Turkish Foreign Trade, Trade Agreements, Modus Vivendi.

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti, dünya savaşı ve ardından bağımsızlık mücadelesi sonucu imparatorluğun bakiyesi olarak kurulmuş bir devlettir. Siyasi oluşumunun tamamlanmasıyla Türkiye, gerçekçi, tam bağımsız ve daha çok gelişmiş ülkeler ekseninde bir dış politika geliştirmiştir (Yalçın, 2009, s. 408). Bunu uygularken Türkiye'nin çok yönlü bakış açısı, uluslararası kamuoyunda önemli avantajlar sağlamıştır. Bunda uzun soluklu ve istikrarlı bir dış politikanın etkisi çoktur. Milletler Cemiyeti gibi kuruluşlara üye olması da bunun bir göstergesidir (Armaoğlu, 2020, s. 53). Bu tür üyeliklerden başka pek çok ülkeyle Türkiye, anlaşmalar imzalayarak ikili ilişkilerini geliştirmiştir.

Anadolu'da bağımsızlık mücadelesi sürerken dahi Türkiye, sınır ülkeleri ve problem yaşadığı milletlerle anlaşma zemini aramıştır. Bunun örneklerinden birisi Ermenistan'la yapılan anlaşmadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin ilk uluslararası anlaşması bu ülkeyle 2 Aralık 1920'de imzalanmıştır (Sosyal, 2000, s. 17). Bu önemli adımın ardından Türkiye Lozan Antlaşmasıyla artık tam bağımsız bir devlet olarak kabul edilmiş (Meray, 1972, s. 125) ve pek çok ülkeyle etkileşimini geliştirmiştir. Öyle ki küreselleşme çabası içerisinde lehine oluşumlara dâhil olmuştur. Nitekim ulusal ekonomilerin dünya ile bütünleşmesi, teknoloji üretimi ve finansman piyasalarının etkisinin arttığı 1920'lerde Türkiye, bu eğilime ayak uydurmuştur (Karluk, 2014, s. 4). Türkiye dahili meselelerle birlikte; harici meseleler ağırlıklı bir tutum sergilemiştir. Bu yolda politik inisiyatiflerini zamanlama açısından kısa ve uzun dönemli olmak üzere ancak birbirleriyle bağlantılı olarak sürdürmüştür (Okman, 2010, s. 28). Bu süreçte Türkiye, özellikle uluslararası barış ve güveni zedeleyici gelişmelere müdahil olmamaya çabalamıştır.

Polonya'nın 1 Eylül 1939'da Almanya tarafından işgali, 3 Eylül'de İngiltere ve Fransa'nın da Almanya'ya savaş ilan etmeleri ile İkinci Dünya Savaşına dönüşmüştür (Hobsbawn, 1996, s. 173-174). Savaş döneminde bazı ülkelerin yatırımlarını daha çok savunmaya ve maksimalist politikaya dönüştürmeleri, durumun şiddetini tırmandırmıştır (Black, 2003, s. 138-139). Müttefik kuvvetler, Türkiye'yi sıklıkla savaşa dâhil etmeye çabalasa da (Ekincikli, 2010, s. 44) bu durum son ana kadar gerçekleşmemiştir. Genellikle savaşa müdahil olmama noktasında çaba gösteren Türkiye (Derinçil, 2015, s. 98), 23 Şubat 1945'te Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etse de sahada bunun karşılığı olmamıştı (Armaoğlu, 2015, s. 361). Türkiye, aynı zamanda diğer devletlerin de savaşa yaklaşımını takip etmiştir. İsviçre'nin savaşa karşı tutumlarını yakından takip etmiştir. Türk hariciyesinin raporlarına yansıyan diğer önemli gelişmesi ise İsviçre'nin barış yanlısı olması ve ekonomik sorunların yaşanmaması adına ABD politikalarına yakın hareket etmesidir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türk Diplomatik Arşivi [BDA], 1934). Raporlara İsviçre'nin İngiltere ve Almanya arasında sulhun sağlanması için gösterdiği çaba da yansımıştır (BDA, 1940).

Savaş karşıtı olmanın bir göstergesi olarak Türkiye, savaştan sonra barış ve güvenliği tesis etmeyi amaçlayan uluslararası kuruluşlara üye olmuştur. 15 Ağustos 1945 tarihli oturumunda TBMM, San Francisco'da 26 Haziran 1945 tarihinde yapılan Birleşmiş Milletler Antlaşması ile Milletlerarası Adalet Divanı Statüsü'nü onamıştır (Resmî Gazete, 1945a). Yine barışı desteklemek ve Rusya'nın tehditlerine karşı koyabilmek için Türkiye NATO'ya üye olmuştur (Saray, 2000, s. 136). Bir ülkenin uluslararası hukuka ve barışa olan katkıları, itibar kazanmasında etkilidir. Elbette Türkiye'nin bu süre zarfında başka ülkelerle yürüttüğü ilişkiler önemlidir. Hem ülkenin kalkınmasında hem uluslararası alanda prestij sahibi olmasında siyasi anlaşmaların etkisi olduğu

kadar ticaret anlaşmalarının da önemi büyüktür. Türkiye'nin bu anlamda ikili ilişkiler geliştirdiği ülkelerden birisi İsviçre'dir.

İsviçre, Avrupa'nın güvenli bölgesinde bulunan bir ülkedir. 19. yüzyılda kuruluş aşamasını gerçekleştiren ülke, 20. yüzyılın başlarında tarafsızlığı ile uluslararası kamuoyunda bilinir (Yeşilçöllü, 2019, s. 2). Daha pek çok barış anlaşmasının imzalandığı, genellikle uzlaşma kültürünün hâkim olduğu bir ülke olan İsviçre, Türkiye ile ilgili önemli süreçlere dâhil olmuştur. Lozan, Montrö, Zürih gibi kritik antlaşmalarda İsviçre ev sahipliği yapmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonlarında Türkiye'nin Japonya'ya ile diploması krizinde, Türkiye'nin Japonya nezdinde menfaati İsviçre tarafından korunmuştur (BDA, 1945a). Bunda iki ülkenin, Osmanlı döneminden beri süre gelen iyi ilişkiler önemli bir etkidir.

Türkiye-İsviçre Diplomatik İlişkileri

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'da sefir tayin ettiği ülkelerden birisi İsviçre'dir. Brüksel sefiri Kara Todori Efendi, 16 Kasım 1899 tarihinde ikinci bir görev olarak İsviçre sefirliğine tayin edilmiştir (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi [BOA], 1899). Millî Mücadele'den sonra resmî münasebetler devam etmiştir. İlk dönem Bern'de Maslahatgüzar sıfatıyla Ahmet Rüştü (Demirel) Bey görev yapmıştır. Onun aracılığıyla İsviçre Cumhurbaşkanı Ernest Chuard 1924 yılı tebrikini, Mustafa Kemal Paşa'ya iletmiştir (Şimşir, 2001, s. 97). Ahmet Rüştü Bey'den yaklaşık bir yıl sonra Refik (Birgen) Bey daimî maslahatgüzar olarak atanmıştır. 28 Şubat 1924 tarihinde ise temsil seviyesi elçiliğe yükseltilmiştir. Bu tarihte Mehmet Münir (Erteğün) Fevkalade Murahhas ve Orta Elçi sıfatıyla görevlendirilmiştir (Şimşir, 2001, s. 109). Bu gelişmeleri müteakip İsviçre'nin atadığı ilk elçi Henri Martin, 11 Kasım 1928 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı'na güven mektubunu sunmuştur (Şimşir, 2001, s. 107). Daimî elçiliklerin atanmasıyla 1950'lerin ortalarına kadar İsviçre'de görev yapan Türkiye elçileri şu şekilde sıralanabilir: Cemal Hüsnü Taray (31.10.1930-23.3.1936), Vasfi Menteş (19.8.1936-19.10.1942) ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1942-1949/1951-1954) (Türkiye Cumhuriyeti Bern Büyükelçiliği, 2022).

Daimî temsilcilerin atanmasıyla daha sıkı ilişkiler geliştiren taraflar arasında 19 Eylül 1925 tarihinde bir dostluk anlaşması imzalanmıştır. 3 Nisan 1926 yürürlüğe konan anlaşma sadece siyasi olmayıp, taraf ülke vatandaşlarına başta ticaret ve turistik konular olmak üzere pek çok açıdan kolaylık sağlanmasını kapsamıştır. Türkiye'yi Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü (Aras) ve Diplomat Mehmet Münir (Erteğün); İsviçre'yi Ç. Monta temsil etmişlerdir (TBMM Zabıt Cerideleri, t.y., s. 400). Bu gelişmenin ardından 4 Mayıs 1927 tarihinde bir ticaret anlaşması imzalanmıştır. (Resmî Gazete, 1927). Anlaşmaya ilaveten Taraf ülke vatandaşlarının seyahatini kolaylaştırma amacıyla ikamet anlaşması imzalanmıştır (BDA, 1927). Bu anlaşmaları 1945 yılına kadar yenileri izlemiştir.

Anlaşmaların içeriği ticaret, medeni hukuk ve bunların süresinin uzatılmasıyla ilgilidir. 30.03.1931 tarihli Ticaret Mukavelesi (Resmî Gazete, 1931); 04.07.1934 tarihli Medeni ve Ticaret Mevadda Mukavele (Resmî Gazete, 1934); 30.04.1941 tarihli Ticari İtilaf ve Tediye Anlaşması (Resmî Gazete, 1941a); 28.04.1941 tarihli Ticaret ve Tediye Anlaşması (Resmî Gazete, 1941b), 3 Ağustos 1942 tarihli Ticaret ve Tediye Anlaşması (Resmî Gazete, 1942) imzalanmıştır. Ticaret anlaşmalarının olmadığı dönemlerde taraf ülkeler arasında asgari düzeyde anlaşma zemini sağlanarak uzlaşının gerçekleşmesi anlamına gelen modus vivendi (Uslu, 2014, s. 1544) yöntemi uygulanmıştır (BDA, 1926).

Ticaret anlaşmalarının içerisinde fındığın ayrı bir konumda değerlendirildiği örnek mevcuttur. Fındık ticareti özelinde imzalanan anlaşma ile Türkiye İsviçre'ye ihraç ettiği fındık bedelinin ilk önce %50'sini sonra %100'ünü mâlî borçların ödenmesinde kullanmıştır. 30.06.1941 tarihli "İsviçre'ye Gönderilecek Fındık Bedellerinin Mâlî Borçların Ödenmesi İçin Anlaşma" Türkiye'ye nakit döviz temininin zor olduğu bir dönemde önemli bir avantaj kazandırmıştır (Resmî Gazete, 1941c).

Türkiye'nin İsviçre ile yaptığı ticaret anlaşmalarının bir kısmı ulaşım ile ilgilidir. Ankara Belediyesi bu ülkeden otobüs alımı gerçekleştirmiştir. 7 Temmuz 1943 tarihinde bu alımla ilgili anlaşma imzalanmış (Resmî Gazete, 1943), daha sonra iki defa uzatılmıştır. Otobüslerin nakliyesini hızlandırmak için Türkiye, Almanya'dan transit geçiş izni almıştır (BDA, 1943). Ankara Belediyesi, bu ülkeden otobüs ihraç edebilmek için bir anlaşma daha imzalamıştır. Mektup teatisi yönteminin uygulandığı anlaşmada, Türkiye tarafını Numan Menemencioğlu, İsviçre tarafını Ankara Elçisi Etienne Lardy temsil etmiştir. Alım süreci henüz tamamlanmadığı için 12 Haziran 1943'te anlaşma süresi bu ay sonuna kadar uzatılmıştır. Bu süre de yetmeyince 1943 sonuna kadar uzatılmıştır (Resmî Gazete, 1944a).

9 Ekim 1942 tarihinde bazı İsviçre mamul mallarının, muayyen bazı Türk mallarıyla mübadelesini içeren tanzim protokolü imzalanmıştır. Ayrıca bu anlaşma taraf ülke ticaretinin üst limitiyle ilgilidir. Anlaşmaya göre ticaret tutarı 5 milyon İsviçre frangını aştığı takdirde aktif ülke tedbir alabilirdi. Ayrıca Türkiye bazı ürünlerinin ihracını gerçekleştirirken, diğer ürün kontenjanlarının zararına olmayacak şekilde düzenlemeyi taahhüt etmiştir. Anlaşma metninin son kısmında Türkiye'nin ithal ve ihraç kalemleri belirtilmiştir. İhraç listesinde, Devlet Demiryolları ve Liman İşletmeleri Genel Müdürlüğü, Etibank, Türk Hava Kurumu, Millî Eğitim Bakanlığı, Kıbrıt ve Çakmak İnhisarı, Ankara Belediyesi ve Havagazı A. Ş. Ticaret Ofisi, Sümerbank gibi kurumların sanayi makine ve teçhizatı mevcuttu (Resmî Gazete, 1944b). Sümerbank makinelerin kullanımı ve diğer hususlarda vasıflı personel temini için İsviçre'ye eğitim için stajyer göndermiştir (BDA, 1944a). Ayrıca 1944 yılında İsviçre'ye yapılan ihracatı hızlandırmak için 1942 yılında imzalanan ihracattan önce ithalat protokolü sona erdirilmiştir (BDA, 1944b).

İkinci Dünya Savaşı'nın devam ettiği dönemde iki ülke arasında ticareti engel olan bazı hususlarda düzenlemeler yapılmıştır. Bazı anlaşmalarda –muhtemel nakit temini probleminden dolayı- takas yöntemi üzerinde durulmuştur. 4 Haziran 1943 tarihinde Ticari Mübadele ve Tediye anlaşması imzalanmıştır (Resmî Gazete, 1944c). İhtiyaç halinde bu anlaşma uzatılarak ticaretin kolaylaştırılması sağlanmıştır (BDA, 1941).

Anlaşmalarda kolaylık sağlamaya odaklanılsa da Türkiye'de uygulanan Varlık Vergisi taraf ülke ticaretinde gerginlik oluşturmuştu. Türkiye'deki İsviçre firmaları ve sahipleri bu vergiden mustarip olduklarını ülkelerine bildirmişlerdi. Bunun üzerine İsviçre yönetimi bir mukabelede bulunarak Türk vatandaşlarına ikamet ve seyahat iznini kaldırmayı planlamıştı. Ancak yürütülen diplomasi sayesinde bu sorun çözülmüştür (Karaosmanoğlu, 1967, s. 253). Hatta iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için sosyal ve kültürel amaçlı dernekler kurulmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi [BCA], 1945).

Türkiye-İsviçre Ticaret Anlaşmaları (1945-1950)

1945 yılında yapılan ilk anlaşma 1944 Aralık ayında imzalanan Ödeme ve Tediye anlaşmasının üç ay daha uzatılmasıydı. Anlaşmanın imza sürecinde Türkiye'yi M. Cevat Açıkalın, İsviçre'yi elçi Etienne Lardy temsil etmiştir (Resmî Gazete, 1945b). Daha sonra anlaşma 1 Eylül 1945'e kadar uzatılmıştır (Resmî Gazete, 1946a).

Kısa vadeli çözümlerden sonra kalıcı bir anlaşma olması amacıyla 12 Eylül 1945 tarihinde Türkiye ve İsviçre arasında Ticaret ve Ödeme Anlaşması imzalanmıştır. Anlaşma metninde toplam 17 madde, menşei belgesi ve ödeme protokolü mevcuttu. Bu protokol 8 maddeden oluşuyordu. Anlaşmada tek ödeme kanalı olarak taraf ülkelerin merkez bankaları yetkili kılındı. İsviçre'ye ihraç edilecek Türk malları için fob yani tedarikçinin, alıcı tarafın lojistik aracına kadar teslimat garantisini (Tunç, 2015, s. 16) sağlar veya Türkiye sınırında teslim bedeli İsviçre Milli Bankası'na İsviçre frangı olarak ödenirdi. İsviçre bankası tarafından tahsilat şu şekilde düzenlendi: İsviçre Milli Bankası nezdinde Türkiye adına tutarın %80'i A hesabına, %20'si B hesabında tutulurdu. Faizsiz mevduat hesaplarındaki B kısmındaki para üzerinde, banka serbest tasarruf hakkına sahipti. Aynı durum Türkiye için de geçerliydi. Buradaki tutarı İsviçre'den ürün ithal

edenler için frank satılacaktı. Taraflar tüm bu işlemleri günü gününe bildirmeyi taahhüt etti. Döviz temininde güncel rayiç bedeller kullanılırdı. Taraf ülke merkez bankaları ibra kuvvetine sahipti. Nakliye, sigorta, antrepo ve diğer masraflar yukarıdaki B hesabından yapılırdı. Menşe belgesi, 50 Türk lirası üstü ürünler için istenirdi. 1 Ekim 1945'te yürürlüğe girecek anlaşmanın bitiş süresi, 31 Ağustos 1946 olarak belirlendi (Resmî Gazete, 1946b).

Ödeme protokolüne bazı kurumlarla yapılan anlaşmalar eklenmiştir. 19 Kasım 1938 tarihinde Anadolu Demiryolu Şirketi ve Haydarpaşa Limanı Şirketiyle; 25 Aralık 1936 tarihinde Şark Demiryolları A. Ş. ile anlaşma imzalanmıştır. Bu şirketlerin de ödemeleri garanti altına alınmıştı. Ticaret neticesinde toplam tutarın üst limiti bir yıl için 1 milyar 800 milyon İsviçre frangı olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin ithalatının belirlendiği bu tutara karşılık ihraç edeceği ürün ve kontenjanları belirlenmişti. Fındık, ceviz, fıstık, üzüm, incir, yemiş çekirdeği, tütün, halı, gülyağı, tıbbî nebatlar için 3 milyon 600 bin frangı geçmeyecekti. Bu tutarın yarısı alacaklılar, yarısı da T.C. Merkez Bankası'nın serbest tasarrufuna bırakılmıştır (Resmî Gazete, 1946c).

12 Eylül 1945 anlaşmasına bağlı olarak 15 Haziran 1946'da ek bir protokol imzalanmıştır. Yine önceki anlaşmaya bağlı olarak Türkiye, İsviçre'ye 150 bin ton kömürün satışı gerçekleştirmiştir. Ayrıca bu satışın bir kısmının serbest döviz ile ödenmesi sağlanmıştır. Diğer kısmı oluşturan 3 milyon İsviçre frangı ise Türk makamlarının seçeceği malların ithaline ayrılmıştır. Türkiye'nin İsviçre nezdinde orta elçisi Fuat Carım, İsviçre'nin Türkiye elçisi M. Etienne Lardy arasında mektuplaşmak suretiyle süreç tamamlanmıştır (BDA, 1945b). Yukarıdaki anlaşma Türkiye'nin İsviçre'ye ihracatını en fazla 3 milyon 600 bin frank olarak sınırlamıştı. Ticaretin önceki rakama dâhil edilmemesi için bu anlaşma imzalanmıştır.

Türkiye ve İsviçre arasında imzalanan anlaşmalardan birisi de tütün özelindedir. Bunda tütünün Anadolu'da önemli bir tarım ürünü olması ve dış ticarete Türkiye'nin önemli bir gelir kaynağı olması etkilidir (Dağ, 2022, s.163). Türkiye'nin ihraç ürünleri içerisinde bu ürüne ayrıca önem verilmiştir. Türkiye'nin Bern elçiliği raporları da bu ürünün stratejik bir konuma sahip olduğunu vurgulamıştır (BDA, 1932a). Ayrıca bu ürünün kalitesine göre gümrük vergisinde yapılan düzenlemeler ticaret hacmini genişletmeye yöneliktir (BDA, 1932b). 1946 yılı mahsulü olan tütünün, İsviçre'den ithal edilecek bazı ürünlere karşı ödeme aracı olarak kullanılması içeren anlaşma, 22 Şubat 1949 tarihinde mektup teatisi yöntemiyle kabul edilmiştir. Yaklaşık 8 milyon İsviçre frangına tekabül eden tütüne karşılık Türkiye'nin ithal edeceği ürünler ve miktarları şöyledir: 4 buçuk milyon frank kimya ve ilaç sanayi, 500 bin frank sentetik esanslara; 1'er milyon frank saat ürünleri, mensucat ve muhtelif ürünlere ayrılmıştır (Resmî Gazete, 1950a).

İki ülke ticaretinin kolaylaştırılması, nakliye işinin daha hızlı bir hale kavuşturulması için atılan adımlardan birisi de denizyolunun kullanımıdır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Avrupa'da Rus ilerleyişi ticaret güzergâhını tehlikeye sokmuştu. Türkiye ile ticaretin geliştiği bir dönemde İsviçre bu sebeple hem Almanya'dan muhtemel göç hareketini hem de Rus tehdidini engellemek için kuzey ve doğu sınırlarını kapatmıştı (BDA, 1945c). Ticari münasebetlerin kesintiye uğramaması için alternatif geliştirildi. İsviçre'den Türkiye'ye ve karşı istikamette Bern elçiliğine yapılan müracaatlarda İsviçre-Portekiz-Mısır güzergâhından yararlanılması planlanmıştır (BDA, 1944c).

Türkiye bu anlaşmaları yaparken, diğer tarafta İsviçre'nin ekonomik durumunu elçilik marifetiyle yakından takip etmiştir. 1946 yılında İsviçre meclisinde bütçe görüşmeleri esnasında bir maliye memuru izahatta bulunarak ülkenin zor günlerden geçtiğine dikkat çekmişti. Bundan başka üzerinde durulan hususlar şunlardı: İsviçre'de İkinci Dünya Savaşı'nın mâlî yükü Birinci Dünya Savaşı'na oranla beş kat daha fazlaydı. Savaştan dolayı gümrük gelirleri azalmış, olağanüstü savaş vergisi en önemli kalem olmuştur. Ayrıca kademeli olarak savunma bütçesinin azaltılması planlanmıştır (BDA, 1946a).

İsviçre'nin ekonomisi ile alakalı dönemin Türkiye elçisi Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile İsviçre Milli Bankası müdürü arasında bir geçen bir görüşme önemlidir. İsviçreli bürokrat zengin bir ülke olmadıklarını ve engebeli, tarıma müsait olmayan toprakları olduklarını ifade etmişti. Karaosmanoğlu, böyle olmasına rağmen tüm ihtiyaçlarını ithal edebilecek kıymetli bir para birimleri olduğu cevabını verdi. Bunun üzerine bürokrat, aslında zenginlikleri olan tonlarca altından ziyade, tüm dünyanın kendilerine duydukları güvenden kaynaklandığını ifade etmiştir. ABD'nin siyasi baskıları sebebiyle Almanya'ya ait mevduatın müttefiklere teslim edilmesini, bu güveni zedeleyebileceğini sözlerine eklemiştir (Karaosmanoğlu, 1967, s. 232).

Türkiye ve İsviçre'nin Taraf Olduğu Uluslararası Anlaşmalar

Taraf ülkeler kendi aralarında birtakım anlaşmalar imzalayarak kalkınma ve ticaret ağını geliştirmişlerdir. İkinci Dünya Savaşı sonrası yeni düzende daha kapsamlı anlaşmalara taraf olarak hem iki devlet arasında hem de diğer Avrupa ülkeleri arasında ekonomik ilerleyişe ivme kazandırmayı hedef edinmişlerdir. Bu anlamda Avrupa İktisadî İş Birliği Sözleşmesi ve Avrupa Ülkeleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması önemlidir.

Avrupa İktisadî İş Birliği Sözleşmesi (15 Mart-16 Nisan 1948)

İkinci Dünya Savaşı sonrası Avrupa'da işgal bölgelerinde ticaretin nasıl yapılacağına dair Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkeyle toplu sözleşme gerçekleşmiştir. Avusturya, Belçika, Danimarka; Fransa, Yunanistan, İrlanda, İzlanda, Lüksemburg, Norveç, Hollanda, İtalya; Portekiz, Birleşik Krallık, İsveç, İsviçre hükümetleri ve Almanya'nın Fransa, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri işgali altındaki mıntıklar başkomutanları ile 16 Nisan 1948 tarihinde Paris'te Avrupa Ekonomik İş Birliği Sözleşmesi imzalanmıştır. Anlaşmada şu hususlara dikkat çekilmiştir;

- Birleşmiş Milletler'in amacına hizmet etmek, şahsî hürriyetleri muhafaza etmek, Avrupa'da ekonomik işleyişi nitelikli hale getirmek,
- Avrupa'da refahı yeniden tesis ederek, savaşın etkilerini silmek,
- Bütün bunların ancak tarafların tamamının menfaatlerini gözetmeyle mümkün olduğunu dile getirmek,
- Savaştan olumsuz etkilenen ülkelere geçici yardımlar yerine kalıcı iş birlikleriyle uzun vadeli iyileşmenin adımlarını atmak ve böylece küresel ekonominin iyileşmesini temin etmek,
- Bu amaçlar için müstakil çabalar yerine birlikte hareket etmek, hususi iktidarları önlemek, tarım ve sanayide üretimi artırmak, millî paraların değerlerini korumak,
- ABD yardımlarından faydalanmak, bunun için kurumsallaşmak ve temsilci seçmek,
- İşbirliğine taraf olmayan ülkelere karşı birlikte duruş sergilemek,
- Üyelerin ticarete birbirlerine olabildiğince kolaylık sağlamasını içeren sözleşme 28 madde, 7 fasıl ve genel sekreterin vazifesini içerir (Resmî Gazete, 1948).

Avrupa ülkeleri içerisinde Türkiye'nin de yer aldığını ispat eden bu anlaşmada pek çok önemli hususa değinilmiştir. Savaş sonrası dönemde bireysel iyileşme sürecinin zayıf ilerleyeceği, önceki dönemlerle kıyas edilmiş, müşterek hareket etmenin önemine vurgular yapılmıştır. Ayrıca ABD yardımlarının sadece bazı ülkeler özelinde değil, tüm Avrupa genelinde kalkınma amacıyla kullanılması planlanmıştır. Müşterek iş birliği vurgulansa da ülkelerin öz değerlerinin korunması düşünülmüş, para birimlerindeki değer kaybının önüne geçilmesine dikkat çekilmiştir.

Avrupa Ülkeleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması (16 Ekim 1948)

İki ülkeyi de kapsayan bir diğer anlaşma Türkiye'nin İsviçre dahil Avrupa'da ticareti düzenlemeyi kapsıyordu. 16 Ekim 1948 tarihinde Paris'te imzalanan "Avrupa Memleketleri Arasında Ödeme ve Takas Anlaşması" ile Türkiye, İsviçre'nin de arasında bulunduğu pek çok ülkeyle ekonomik iş birliğini geliştirmeyi hedeflemiştir. Ülkeler arasında Türkiye, çok taraflı bir

ödeme sistemi ve serbestiyeti elde etmişti (Resmî Gazete, 1949). Anlaşmanın verimli olması ve pek çok yönden ticareti geliştirmesi sebebiyle 29 Aralık 1949'da süre uzatımına gidilmiştir (Resmî Gazete, 1950b).

Türkiye-İsviçre Ticaretinde Ürünler ve Miktarlar

İki ülke ticareti ve Türkiye'nin toplam dış ticareti içerisinde İsviçre'nin konumunu tespit için istatistik verileriyle tablolar hazırlanmıştır. Bu tablolar 1945-1950 yılları arası Türkiye İstatistik Kurumu (ilgili yıllarda Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü [BİGM] olarak adlandırılmıştır) Dış Ticaret İstatistikleri, İstatistik Yıllıkları ve Merkez Bankası'nın İdare Meclis ve Denetçiler Raporlarının incelenmesi sonucu oluşturulmuştur. Bunlardan ilki altı yıllık süre zarfında Türkiye'nin İsviçre ile ithalat-ihracat tutarları ve genel dış ticaretinin parasal hacimlerini içerir.

Tablo 1

1945-1950 Yılları Arası Türkiye Dış Ticaretinde İsviçre

Yıl	İhracat	İthalat	Fark	Genel İhracat	Genel İthalat	Genel Fark
1945	17.618.000 (%8.1)	11.793.000 (%9.2)	+5.825.000	219 milyon	126 milyon	+93 milyon
1946	28.200.000 (%6.5)	17.300.000 (%7.5)	+10.845.000	432 milyon	224 milyon	+208 milyon
1947	24.400.000 (%3.9)	26.800.000 (%3.3)	-2.354.000	625 milyon	685 milyon	-60 milyon
1948	18.400.000 (3.4)	26.700.000 (%3.47)	-8.308.000	551 milyon	770 milyon	-219 milyon
1949	14.308.000 (%2.1)	17.600.000 (%2.2)	-3.244.000	694 milyon	813 milyon	-119 milyon
1950	8.060.805 (%1.1)	11.200.000 (1.4)	-3.139.195	738 milyon	800 milyon	-62 milyon

Kaynak: T.C. Merkez Bankası, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait idare meclisi ve denetçiler raporu.

Tablo 1'e göre bu süre zarfında ithalat ihracat dengesi 1945 ve 1946 yıllarında Türkiye lehinedir, dış ticaret açığı olmayıp arada fark 1946'da toplam ithalata yakındır. 1947'den sonra ihracatta önemli bir miktar artış gerçekleşse de dış ticaret açığı artmıştır. Sonraki üç yılda da durum değişmemiştir. Bu durum Türkiye ile İsviçre arasındaki dengede de benzerdir. İlk iki yıl Türkiye daha çok ihracat gerçekleştirirken, sonraki yıllar ithalatın miktarı daha fazladır. 1948 yılı, bu dönemde ithalatı hem ülke genelinde hem de İsviçre özelinde en yüksek miktarda gerçekleştiği yıldır.

Türkiye'nin 1945-1950 yılları arası İsviçre'ye ihracatını üç kategoride incelemek mümkündür. Bunlar gıda, tekstil ve sanayi ürünleridir. Ham, yarı mamul ve mamul mallardan oluşan gıda ürünlerinde yıllara göre ihraç istikrarı bakımından en fazla ihraç edilen ürünler; hububat ve baklagiller, meyveler ve yağlı meyve ve tohumları olmuştur. Bunu beş yıl süre ile ihraç edilen büyükbaş hayvanlar, yiyecek ve içecek maddeleri, kuruyemişler, fındık ve baharat takip etmiştir. Dört yıl süre ile ihraç edilen şarküteri ürünü ile yalnızca 1946 yılında ihracı sağlanan balık konserve ve ezmeleri de ilgili kategori arasında yer almıştır.

Tablo 2

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'ye Gıda Ürünleri İhracatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Büyükbaş hayvanlar (domuz)			449	94.817	295	54.085	1433	366.574	10	8.853	777	122.118
Şarküteri ürünleri (yumurta)					470.325	718.927	169.900	274.109	267.709	388.293	86.000	112.694
Balık konserve ve ezmeleri			12.000	26.998								
Hububat ve baklagiller	150.000	31.475	621.488	157.420	15.712	3.729	2.297	580.713	2.755	764.322	2.739	1.123
Yiyecek ve içecek maddeleri	5.607	9.109	17.330	13.939	3.947	618.399	13	20	1.986.887	669.674		
Meyveler	2.331	1.631	3.957	3.096	1.649	1.289	1.605	1.323	3.428.616	4.130.917	1.608	906
Kuru yemişler	22.342	34.345	696.811	739.969	243.889	346.203	142.840	141.657			109.898	128.845
Kabuksuz fındık	5.028	7.445	9.007	14.161	5.147	9.655	2.362	3.237			470.040	1.007
Yağlı meyve ve tohumları	239.351	127.118	2.489	1.238	802.963	887.526	330.047	201.137	2.362.033	988.767	389.970	149.414
Baharat (anason, defne)	35.114	26.163	22.000	39.648	9000	18.951	416	158			5000	4.438

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Tablo 2'ye göre yıllara göre ihracat istikrarını koruyan ürünler aynı istikrarı miktarları bakımından koruyamamıştır. Miktar olarak 1945-1948 yılları arası ve 1950 yılında toplamda 22.014.913 kilogram ihraç edilen ürün kabuksuz fındık olmuştur. Bundan başka 1945-1950 yılları arasında miktar olarak en çok ihraç edilen ürünlerden ilki hububat ve baklagiller olmuştur. Belirtilen yıllarda toplamda 24.276.908 kilogram ihraç edilen hububat ve baklagiller içeriğinde darı, arpa, yulaf fiğ, kavlca, burçak, fasulye, mercimek, bakla, kuşyemi, süpürge darısı ve kepek barındırmaktadır. Bunlardan miktarca en çok ihraç rakamına sahip ürünlerden bazıları ise 5.577.565 kilogram ile bakla, 5.490.514 kilogram ile yulaf, 4.627.062 kilogram ile bir buğday çeşidi olan kavlcadır. Bu ticaret hacminin büyümesi için Türkiye temsilciliği katkı sağlamıştır. Rakamların yoğun olması ve Türkiye'nin ihracat koşullarının daha makul seviyelerde seyretmesiyle ticaretin gelişeceği, Türk ihracatçılarına bildirilmiştir (BDA, 1950).

Aynı tabloya göre miktar olarak en çok ihraç edilen bir diğer kategoriyi meyveler oluşturur. Çekirdekli-çekirdeksiz kuru üzüm, kuru incir, doğal kuru incir, hurda kuru incir ve

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

muzdan oluşan bu kategoride 54.650 kilogram çekirdekli kuru üzümün yanında 5.176.965 kilogram ile çekirdeksiz kuru üzüm en çok ihracatı gerçekleşen ürünlerdendir. Bunu 3.108.637 kilogram ile kuru incir, 1.541.341 kilogram ile doğal kuru incir takip etmiştir. Tablo içerisinde miktarca en fazla meyvenin ihraç edildiği yıl ise 3.957.743 kilogram ile 1946 yılıdır.

Hububat ve baklagillerin en fazla ihraç edildiği yıl ise 15.712.617 kilogram ile 1947 yılı olmuştur. Bunda 1946 yılında İsviçre'de olumsuz iklim şartları etkilidir. Yağışların fazla oluşu hem hububat ürünlerine zarar vermiş hem de hayvancılıkta kullanılan yem ürünlerine zarar vermişti. Hayvancılığın olumsuz etkilenmesinden dolayı İsviçre'de süt ve süt ürünlerinde arz sıkıntısı yaşamıştır. Bu sorunları aşmak ve daha fazla gıda ithalatı gerçekleştirebilmek için İaşe Ofisi Müdürü, resmî makamlardan kolaylık sağlanmasını talep etmiştir (BDA, 1946b). İsviçre'ye yapılan ihracatta ilgili Türk elçiliğinin hazırladığı bir rapor, gıda ihracatında farklı bir sebebe işaret etmiştir. 1937'den itibaren İsviçre olası bir dünya savaşı ihtimaline karşı gıda stoku yapmıştır (BCA, 1948). Ayrıca gıda ürünlerinin belirli bir seviyenin altına düşmemesi için İkinci Dünya Savaşı döneminde kısıtlamalar getirilmişti. Örneğin, kişi başı haftalık 200 gram ete ve bir yumurtaya müsaade edilmişti. Giyim eşyalarında da böyle bir kısıt söz konusuydu (Karaosmanoğlu, 1967, s. 238).

Tablo 3

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'ye Tekstil Ürünleri İhracatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Hayvan kılları	592. 308	1. 673. 555	103. 000	209. 220	50. 000	98. 100	6. 014	11. 712	5. 000	10. 187	30.748	104.198
Yün ve kıldan mamul ürünler			63	1.456			12	126			9.570	100.915
İpek kozası, kamçıbaşı	17.340	111.063	69.000	164. 870			173	8.728			4000	24 478
Pamuk							68.984	157.435	2. 100	1.700	212. 146	427.582
Pamuklu mensucattan havlu			14	512								
Keten ve kendir (ham)	315.759	409.164					70.000	137 340				
Anadolu halısı, kilimi	22.140	299.587	62 064	776. 604	49. 709	496. 127	38. 975	425. 129			13.955	196.144
Şark halısı							2.257	26.923				

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Türkiye'nin İsviçre ile ticaretindeki bir diğer ihraç ürün kategorisini tekstil ürünleri oluşturmaktadır. Tablo 3'e göre en fazla ihraç edilen ürünler, yün ve diğer hayvan kılları, Anadolu halısı ve kilim, ipek kozası ve kamçıbaşı, yün ve kıldan mamul ürünler ile pamuk, keten ve kendir, pamuklu mensucattan havlu ile şark halısı olmuştur. Bu ürünlerden miktarca en çok ihraç edilenlerden ilki 1945-1950 yılları arası 787.070 kilogram ile tiftik, yün ve keçi kılından oluşmuştur. Bu ürünlerden tiftik keçisinin yünü olan tiftik ise hem yıllara göre ihraç istikrarı hem de miktar bakımından 1945-1948 yılları arası 748.308 kilogram ile en çok ihraç edilen ürün

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

olmuştur. Tablo içerisinde yüksek ihraç rakamına sahip bir diğer ürün, 1945 ve 1948 yıllarında 385.759. kilogram ile keten ve kendir olmuştur. Miktarca en çok ihraç rakamına sahip bir diğer ürün ise 283.230 kilogram ile pamuk olmuştur.

Tablo 4

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'ye Sanayi Ürünleri İhracatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Hayvansal maddeler	100.867	1.235.058	98.246	544.263	119.907	366.286	18.273	360.173	2.453	50.114	1.458	9.259
Hayvan derileri	113.415	124.720	832.693	2.023					55	680	88	246
Tekel ürünleri	1.275.477	3.814.316	713.909	1.837.239	689.530	2.029.366	861.022	1.609.044	1.695.053	6.043.565	1.237.536	8.274.356
Keresteler									13.811	8.843		
Çiçek soğanları					620	2.016	720	2.214			950	8.471
Bitki küspe tortu ve posalar	5.450.000	411.285	750.000	62.952	4.300.000	1.233.539					300.000	55.500
Tıpta kullanılan bitkiler (meyan kökü)	30.000	10.028										
Debagatta kullanılan bitkisel maddeler	160.365	47.051	143.509	45.035	201.982	37.122	103.796	28.119	93.000	28.170	166.561	89.827
Reçine ve zamklar	23.240	116.940	45.030	369.914	51.197	1.899.030	19.624	712.203	2.100	--	10.646	253.026
Kağıt imali için kağıt hurdalar											5.000	18.800
Taşlar, topraklar (zımpara)	50.000	2.675	158.600	11.397					58	1.240		
Müzik aleti (kastanyet)							122	4.153	116	3.200	214	6.190
Yağlar							2.184	3.300			40.078	27.899
Gül (uçucu yağ)	25	56.860	9	26.853								
Şemsiye	60	500	80	644			685	6.266				
Metalik madenler ve mamulleri			4	18					50.036	5.453	400.000	520.800

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Maden kömürü	113.017.000	3.196.936	18.816.000	952.858
Kimyevi ve ecza ürünleri			1.068	6.369
Diğer hammaddeler			51.026	12.575
Diğer mamul mallar			36.968	1.175.008

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Tablo 4'e göre sanayi ürünlerinden yıllara göre ihraç istikrarını koruyarak 1945-1950 yılları arası her yıl ihraç edilen ürünler hayvansal maddeler, tekel ürünleri, debagatta kullanılan bitkisel maddeler ile reçine ve zamklar olmuştur. Bu ürünleri dört yıl süre ile ihraç edilen hayvan derileri ile bitki küspe tortu ve posaları, üç yıl süre ile ihraç edilen çiçek soğanları, taşlar ve topraklar, müzik aleti, şemsiye ile metalik madenler ve mamulâtları takip etmiştir. İki yıl ihraç edilen yağlar, gül, maden kömürü ve bir yıl süreyle ihraç edilen keresteler, tıpta kullanılan bitkiler, kâğıt imali için kâğıt hurdaları, kimyevi ilaçlar ve eczalar ile diğer hammaddeler ve mamul mallar da ihraç sanayi ürünleri arasında yer almaktadır.

Sanayi ürünleri arasında miktarca en çok ihraç edilen ürün, 1946-1947 yıllarında toplamda 131.833.000 kilogramla kömürdür. Bir diğeri dört yıl süre ile toplamda 10.800.000 kilogram ihraç edilen bitki küspe, tortu ve posalarıdır. Bu ürün grubu altında susam, haşhaş ve pamuk küspesi yer almış olup susam küspesi 3.890.000 kilogram, pamuk küspesi 3.400.000 kilogram, haşhaş küspesi ise 35.000 kilogram ihraç edilmiştir.

Miktarca en çok ihraç edilen ürünlerden bir diğeri tekel ürünleri olmuştur. 1945-1950 yılları arası toplamda 6.472.527 kilogram ihraç edilen tekel ürünleri; rakı, konyak, rom viski, şartröz gibi alkol çeşitleri ile tütün, kırıntı tütün ve sigaradan oluşmaktadır. Bu ürünler arasından tütün diğer ürünlere oranla daha fazla hem ihraç istikrarına hem de ihraç rakamına sahip olup 1945-1950 yılları arasında toplamda 6.056.030 kilogram ihraç edilmiştir.

Türkiye'nin 1945-1950 yılları arası İsviçre ile yaptığı ticaret anlaşmaları çerçevesinde Türkiye'nin ithal ettiği ürünler dört kategoride incelenmiştir. Bunlar gıda, tekstil ürünleri, sanayi ürünleri ve makinelerden oluşmaktadır.

Tablo 5

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'den Gıda Ürünleri İthalatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Büyük baş hayvan					44	84.515						
Süt, süt ürünleri, maya					7.046	33.628	5.724	20.724	47	229	5.030	24.662

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Tablo 5'e göre Türkiye çoğu işlenmiş ve işlenmeye hazır gıda ürünleri ve bir yıl büyükbaş hayvan ithal etmiştir. Bu kategoride, ürün çeşitliliği noktasında gıda ihracatının gerisinde kalmıştır.

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Yapılan ithalatta süt ve süt ürünleri; süt tozu, ekşi süt ve peynir mayasından oluşmuş ve dört yıl süreyle toplamda 17.847 kilogram ithal edilmiştir. Büyükbaş hayvanlar arasında yer alan boğa, inek ve yavru büyükbaş ise 1947 yılında toplamda 44 baş olarak ithal edilmiştir.

Tablo 6

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'den Tekstil Ürünleri İthalatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Keçe ve keçeci mamulâtı	5	45			6	200					48	29
Post (kürk için)	98	36.430										
Yün ve kıldan ip, mensucat ve mamulâtları					1.088	32.461	14.301	161.659	844	20.466	43	1.238
İpek şapka					68	507	648	9.158				
İpek iplik ve mensucatlar	111.857	1.582.318	75.216	1.562.038	99.872	1.484.428	171.283	853.406	49.153	624.903	46.055	1.006.455
İpekten mamul ürünler	9	688	10	524	84	7.309	229	35.672			-	77
Kadife kumaş ve kordela					784	8.790						
Pamuk ipliği					13.026	155.217	53.974	1.114.523	8.574	116.802	3.541	51.773
Pamuklu mensucatlar	14.481	615.557	5.919	245.925	95.966	2.353.848	96.071	2.411.977	5.485	213.761	5.768	114.522
Pamuklu mensucattan mamulâtlar	687	36.146	75	6.033	1.917	198.980	1.424	78.723	522	4.933	143	20.406
Pamuklu şapka, başlık							300	2.356				
Keten ip, mensucat ve mamulâtları			1.344	1.344	130	13.817	520	14.725	30	449		
Diğer mensucatlar									368	6.370		

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Türkiye'nin İsviçre'den ithalatındaki ürün kategorilerinden biri de tekstil ürünlerindedir. Tablo 6'ya Türkiye göre mamul ve yarı mamul ürünlerden oluşan tekstil ürünleri, ithal istikrarı bakımından 1945-1950 yılları arası altı yıl süreyle ipek iplik ve mensucat, pamuklu mensucat ve pamuklu mensucattan mamulât ithal etmiştir. Beş yıl süre ile ipekten mamul ürünler, dört yıl süre ile yün ve kıldan ip, pamuk ipliği, keten ip, üç yıl süre ile keçe ve keçeci mamulâtı ithal etmiştir. Giyim aksesuarı ithalatında iki yıl süre ile ipek şapka, bir yıl süre ile post, kadife kumaş ve kurdele, pamuklu şapka diğer ürünlerdendir.

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Bu ürünler arasında miktar bakımından ön plana çıkanlardan ilki 1945-1950 yılları arası toplam 553.436 kilogramdan oluşan ipek iplik ve mensucatlar olmuştur. Bunu 223.690 kilogram ile pamuklu mensucatlar ve 79.115 kilogram ile pamuk ipliği takip etmiştir.

Tablo 7

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'den Sanayi Ürünleri İthalatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Hayvansal maddeler			10.	17.	3.	19.	3.437	43.				
			404	942	281	243		109				
Deri, kösele ve mamulâtı	1.853	57.	5.	51.	13.	149.	1.	62.	5.	163.	2.	90.
		710	767	697	440	537	412	508	239	376	521	353
Debagatta kullanılan bitkisel maddeler (kimyevi ilaç)	31	60			2.576	9 489	1.716	6 022	1.251	3 060		
Reçine ve zamklar					382	1.249	6	123				
Selüloit, plastik maddeler ve mamulâtı	1.627	74.802	7.	232.	12.	335.	4.	93.	15 253	62 291	687	35.
			951	741	940	905	113	887				898
Ağaçtan mamul ürünler	2.104	8.186	35.	135.	37.	140.	5.575	53.	10.	--	2.857	92.
			653	631	670	095		448	219			350
Fırçalar	7.770	192.	7.709	205.	39.	256.	11.	100.			817	20.
		129		250	028	910	121	061				714
Oyun alet edevatı tenis golf			21	100							20	60
Kâğıt ve mamulâtı	86.	85.	51.	91.	133.	297.	9.	79.	30.	42.	23.	31.
	789	487	370	705	198	530	828	020	383	971	627	478
Kauçuk, muşamba ve mamulâtı	1.074	18.	1.392	10.	4.	69.	2.	47.	570	5 348	1.458	22.
		465		157	864	457	555	521				245
Taşlar topraklar	1.226	3.554	8.385	29.	499.	166.	510.	335.	772	1 360	728	21.
			963	031	083	438	606					531
Çini ve porselen eşya	11.	4.	4.	25.	42.	164.	33.	153.	277	16 260	5.	18.
	773	910	565	818	379	406	741	089			594	385
Cam ve cam eşya	4.	62.	4.	57.	3.	55.	370	16.	516	5 420	27	1.198
	607	984	102	883	408	883		205				
Demiryolu malzemeleri							11.	21.				
							710	569				
Ziraat el aletleri	24	100	1.039	2.	195	2.	210	1.256	2.394	66.	18	40
			801	801	525	525				524		
Metalik madenler ve alaşımlar ile mamulâtı	155.	781.	344.	1.	518.	1.	405.	1.	327.	1.	56.	310.
	352	907	150	949.	602	996.	886	499.	492	235.	652	246
			800	800	451	451		365		223		

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Saatler ve parçaları	149. 704	2. 246. 413	240. 114	2. 979. 817	128. 943	3. 403. 347	59. 809	1. 715. 490	26. 239	854 243	27. 564	568. 055
Ölçüm aletleri	3. 956	64. 286	26. 887	419. 335	16. 827	335. 203	15. 079	244. 852	31. 369	731. 394	20. 392	826. 734
Müzik aletleri ve parçaları	22. 351	173. 679	24. 360	208. 915	3. 229	38. 589	2. 094	27. 688	6. 540	67. 444	5. 904	71. 988
Mikroskop sinema alıcıları ve projeksiyon cihazı	310	5. 912	188	17. 308	290	17. 371	54	5. 310	-	-	145	9. 567
Terazi ve basküller			25	390	2. 444	16. 582	14. 971	40. 172			2. 980	13. 343
Çeşitli aletler ve yangın söndüren alet	475	4.347	407	13 416	103	2951	219	5 991			92	914
Sınai yağlar			141	3.041	3. 930	16. 182	3. 872	9. 396			130	966
Kimyevi boyalar ve vernikler	206. 116	1. 309. 739	245. 496	1. 924. 645	328. 004	3. 707. 110	305. 928	3. 383. 157	239. 171	2. 593. 318	91. 496	874. 546
Kimyasal hammaddeler	94. 140	683. 882	319. 572	691. 375	395. 365	1. 793. 038	179. 576	617. 173	8. 662	14. 502	222. 321	338. 181
Tıbbi malzemeler			2. 468	9. 772	22. 232	294. 574	42	1. 053			4	17
Serum ve aşılar	57. 545	1. 746. 695	134. 735	3. 196. 826	176. 560	4. 915. 627	199. 301	4. 490. 491			127. 695	3. 184. 590
Cerrahi ve dişçilikte kullanılan masa, koltuk	816	7.035			1.141	11.035	3.598	36. 415			1.412	16. 408
Şemsiye	164	939	809	2 163	812	4 366	241	5 255				
Dikiş ve yazı makinelerine ait masa, tabla, kapak	1.082	14. 150	2.205	8.648	2.018	8.809	1.499	11.526			669	2.886

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Türkiye'nin İsviçre ile ithalatının bir diğer kalemini oluşturan kategori ise diğer ürün gruplarına oranla hem çeşitliliğin hem de miktarların daha yoğun olduğu sanayi ürünleri grubudur. Tablo 7'ye göre ithal istikrarı ise şu şekildedir: 1945-1950 yılları arası altı yıl süreyle deri, kösele ve mamulâtı, selüloit, plastik maddeler ve mamulâtı, ağaçtan mamul ürünler, kâğıt ve mamulâtı, kauçuk, muşamba ve mamulâtı, yapı malzemesi taşlar ve topraklar, çini ve porselen eşya, cam ve cam eşya, ziraat el aletleri, metalik madenler ve alaşımları, saatler ve parçaları, ölçüm aletleri, müzik aletleri ve parçaları, kimyevi boyalar ve vernikler, kimyasal hammaddelerdir. Beş yıl süre ile fırçalar, mikroskop, sinema alıcıları ve projeksiyon cihazı, çeşitli aletler ve yangın söndüren alet, serum ve aşılar, dikiş ve yazı makinelerine ait masa, tabla, kapak; dört yıl süre ile debagatta kullanılan bitkisel maddeler, terazi ve basküller, sınai yağlar, tıbbi malzemeler, cerrahi ve dişçilikte kullanılan masa ve koltuk, şemsiye ithal etmiştir.

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Diğer ürün kategorilerine göre ithal istikrarına sahip sanayi ürünleri kategorisinde miktarca en çok ithal edilen ürünlerden ilki, 1945-1950 yılları arası toplam 1.808.134 kilogram ile metalik madenler ve alaşımları, mamullatları olmuştur. Demir, çelik, bakır, pirinç, kurşun, alüminyum, tuty, nikel, altın ve gümüş gibi madenlerden; sac, boru, levha, tel, el aletleri, çilingir, bıçakçılık, hırdavat malzemeleri ve sofrta takımlarından oluşan ürün grubuna miktarca en fazla ithalatın yapıldığı yıl ise 518.602 kilogram ile 1947 yılı olmuştur. Bir diğer ithal yoğunluğuna sahip ürün grubu 1.416.211 kilogram ile kimyevi boyalar ve verniklerdir. Organik ve madeni boyalar, çeşitli sınai yağlar, vernik, resim ve kundura boyasını içeren grupta en fazla ithal edilen ürün 1945-1948 ve 1950 yılları 1.082.585 kilogram ile organik-suni boya olmuştur. Tablo içerisinde üçüncü en yüksek ithal rakamına sahip ürün ise 1.219.636 kilogram ile 1945-1950 yılları arası temizlikten kozmetiğe, ilaç sanayinden çeşitli sanayi ve üretim alanlarında kullanılan kimyasal hammaddeler olmuştur.

Tablo 8

Türkiye'nin 1945-1950 Yılları Arası İsviçre'den Makine İthalatı

Ürün	1945		1946		1947		1948		1949		1950	
	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar	Miktar	Tutar
Halı süpürme makineleri					41	946						
Telli-telsiz telefon ve telgraf makineleri ile parçaları	6.936	77.519	1.701	65.652	3.475	96.883	3.095	82.147			934	105.203
Tıbbi cihaz ve aletler (elektrikli-elektriksiz)	1.512	62.888	3.566	177.104	4.788	307.822	8.951	262.547			3.884	876.199
Buhar kazanları, makineleri ve türbinleri	611	2.466					163.739	764.040	126.159	774.615		
Petrol ve benzinli motorlar			17.412	90.702	62.970	953.694						
Elektrik makineleri	13.475	126.468	82.237	719.592	56.398	616.288	278.939	2.600.707	140.366	1.312.732	111.017	917.072
Vantilatör aspiratör	378	1.403	259	2.189	4.041	33.790	47.063	181.250			780	7.962
Elektroteknik mamulâtı	5	15	1.401	1.457	34	495	2.497	7.932	37.545	369.872	31	1.218
Kâğıt imalat makineleri							78.202	513.886				
İplik bükme, dokuma makineleri	169.064	472.572	96.413	429.968	36.943	189.684	32.627	122.376			815.568	1.565.688
Cıvalama, kurutma, boyama makineleri	29.885	70.385	22.571	159.736	34.873	148.270	19.062	97.193			59.689	481.612
Torna, testere, rende, zımba,	6.890	50.	46.	376.	25.	384.	11.	131.			148	2000

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

hadde makineleri	981	701	459	112	983	750	971					
Taş kırma, freze ve beton karıştırma makineleri		190	7000	5.723	16.787	2 460	20 738		1.136			30.748
İmalat makineleri	28.051	172.757	63.336	434.025	93.013	441.419	169.093	879.054			28	110
Deri yarma, yıkama, kazıma, fırçalama makineleri				600	4 383	160	3 100				15	692
Dikiş makineleri ve parçaları				4.667	49.307	1.389	31.624				475	14.355
Ayakkabı dikim makinesi			395	4.184	246	2.126					449	4.868
Mensucat makineleri	160	8.621	919	10.416	9.521	47.397	2.050	25.875	237.899	1.101.381	2.684	17.484
Baskı, yazı ve hesap makine ve parçaları	9.023	149.094	15.440	250.092	41.501	293.912	14.872	163.646			9.882	97.122
Ziraat makineleri	223.020	610.272	19.313	82.375	23.957	208.893	29.835	284.603	5.037	62.616	1.603	21.474
Çeşitli makineler	519	3.342	14.713	57.872	75.420	628.303	106.487	575.039			85	2 089
Tahmil, tahliye makine ve teçhizatı											8.948	49.157
Gıda sanayi makine ve teçhizatı											59.041	275.724
Buzdolapları, asansörler, dondurma makineleri	2.130	5.082	9.282	43.991	22.694	91.393	21.753	95.706			39.442	166.816
Bilyeli yataklar				2.228	19.130	500	9.825				44	2.308
Makine aletleri	11.699	55.233	16.194	156.866	51.355	471.379	92.072	727.056	138 554	719 995	126.178	703.611
Otobüs ve nakliye araçları	19.200	98.131	22.547	112 433	2.748	19.785	32.618	338 109	12.464	134 023	31	1.085
Yük atölye vagonları							2.000	5.545				

Kaynak: BİGM, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949 ve 1950 yıllarına ait dış ticaret istatistikleri.

Türkiye'nin 1945-1950 yılları arası İsviçre ile ticaretini sürdürdüğü alanlardan bir diğeri ise makineler olmuştur. Tablo 8'e göre çeşitli üretim alanlarına ait elektrikli ve elektriksiz makinelerin yıllara göre ithal istikrarı şu şekildedir: 1945-1950 yılları arası elektrik makineleri, mensucat makineleri, ziraat makineleri, makine aletleri, otobüs ve nakliye araçları, beş yıl süre ile telli-telsiz telefon ve telgraf makineleri, tıbbi cihaz ve aletler, vantilatör ve aspiratör, iplik bükme ve dokuma makineleri, cilalama, kurutma ve boyama makineleri, torna, testere, rende, zımba, hadde makineleri, imalat makineleri, baskı, yazı ve hesap makine ve parçaları, çeşitli makineler, buzdolapları, asansörler ve dondurma makineleri ithal etmiştir.

Zirai makine grubunda en çok önemli makinelerden birisi traktörlerdir. Tarıma elverişli topraklara sahip olan Türkiye, bu konuda İsviçre ile temas kurmuş ve ilkel yöntemlere nazaran daha hızlı ve kapasiteli teknik donanımı sağlamaya çalışmıştır. Tıpkı otobüs ithalinde olduğu gibi traktörlerin de İsviçre'den nakliyesi esnasında transit geçişi için Almanya'dan izin alınarak bir an önce tarımda ilerleme kaydedilmeye çalışılmıştır (BDA, 1944d).

Dört yıl süre ile taş kırma, freze ve beton karıştırma makineleri, üç yıl süre ile buhar kazanları, makineleri ve türbinleri, deri yarma ve yıkama makineleri, dikiş makineleri ve parçaları, ayakkabı dikim makinesi, bilyeli yataklar, iki yıl süre ile petrol ve benzinli motorlar, bir yıl süre ile halı süpürme makineleri, kâğıt imalat makineleri, diğer makineler, tahmil, tahliye makine ve teçhizatı, gıda sanayi makine ve teçhizatı, yük atölye vagonlarını Türkiye ithal edilmiştir.

İsviçre ile makine ithalatında miktarca en çok ithal edilen ürünlerden ilki ise 1945-1948 ve 1950 yılları arasında 1.150.615 kilogram ile iplik bükme, dokuma makineleri olmuştur. Bunu 1945-1950 yılları arası 682.432 kilogram ile elektrik makineleri takip etmiştir. Elektrik makinelerinden en çok ithal edilen ise 364.845 kilogram ile elektrik motorları dinamo, manyeto grubu olmuştur. 100.456 kilogram ile komütatör, konvertisör ve distribütör grubu, 76.765 kilogram ile de transformatör, rezistans, buji ve bobinler takip etmiştir. Miktarca en çok ithal edilen bir diğer ürün ise yine 1945-1950 yılları arası toplamda 436.052 kilogram ithal edilen makine aletleri (makine ve cihazların mekanik parçaları) olmuştur.

Sonuç

Türkiye, kuruluşundan itibaren uluslararası alanda hem siyasi hem de ekonomik açıdan ilerleme kaydetmeye çabalamıştır. Bunu yaparken menfaatlerini korumaya ve ticareti canlı tutmaya çalışmıştır. 1920'li yıllarda daha çok dostluk anlaşmaları ve geçici ticaret anlaşmaları bu gelişimin hukuki zeminini oluşturmuştur. 1930 ve 1940'lara gelindiğinde artık daha kapsamlı ve uluslararası hukuka uygun ikili veya çoklu anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlamda Türkiye'nin ilişkilerini geliştirdiği ülkelerden birisi İsviçre'dir.

Aslında her iki devlet, Osmanlı'dan kalma müspet ilişki geçmişine sahipti. Temsilciler vasıtasıyla, iki toplum birbirini yakından tanımış ve geleceğe dair planlamalar yapabildi. TBMM'nin açılışını müteakip maslahatgüzar seviyesinde başlayan temsil kabiliyeti, orta elçi ve elçilik seviyesine yükseltilmiştir. 1924'ten itibaren elçilik seviyesindeki ilişkiler döneminde Türkiye'nin görevlendirdiği elçiler 1950'lere kadar uzun vadeli görevlendirilmiştir. Uzun süreli görevlendirmeler, iki ülke ilişkilerinde istikrara delalet eder.

Lozan, Montrö ve Zürih anlaşmaları gibi Türkiye'nin önemli meselelerinde İsviçre'nin evsahipliği yapması, istikrarın önemli işaretlerindedir. Türkiye'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğünü sağlama noktasında bu anlaşmaların önemi büyüktür. Olumlu geçen siyasi ilişkilerin hukuki zemini iki ülke arasında dostluk anlaşmasının imzalanmasıyla oluşturulmuştur. Bundan başka İkinci Dünya Savaşı esnası ve sonrasında İsviçre'nin de barış yanlısı politika üretmesi, yine iki ülkeyi birbirine yaklaştırmıştır. Türkiye savaşın son döneminde müttefikler safında savaşa dâhil olduğunu beyan ettiğinde, Japonya'daki temsil işinde yine İsviçre aracı olmuştur. Bu iyimser gelişmeler sadece siyasi alanda kalmayıp; ticaret alanında da gelişmiştir.

1950 yılına kadar iki ülke arasında çeşitli kapsam ve tarihlerde pek çok ticaret anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca, aradaki ödeme işlemlerini hızlı ve güvenilir kılmak için ödeme anlaşmaları imzalanmıştır. Bazen de Türkiye'de bazı kamu tüzel kişiliklerin ithalatını kolaylaştıracak müstakil anlaşmalar imzalanmıştır. Ankara Belediyesi'nin otobüs, Sümerbank'ın tekstil makinesi ve Etibank'ın madencilikte kullanılan ürün ithalatı örnek gösterilebilir. Bunlardan başka genel ithalat ve ihracat anlaşmalarıyla taraf ülke tüccar ve üreticilerin etkileşimi geliştirilmiştir.

Ticaret anlaşmaları içerisinde bazı ürünlere ayrı başlık açılmıştır. Bunlar Türkiye'nin İsviçre'ye tütün ve fındık ihracatıyla ilgilidir. Türkiye bu ürünleri ihraç ederken daha fazla verim

elde etmek amacıyla stratejik davranmıştır. Hem üretimi hem de ticarî getirisi yüksek olan bu ürünlere mahsus yapılan anlaşmalarda Türkiye, bu iki ürün karşılığında ithalat yapma ve bu iki ürünü ödeme aracı olarak kullanma hakkına sahip olmuştur.

Türkiye'nin bütün ihracatı bu iki ürünle sınırlı değildi. Türkiye daha çok işlenmemiş ve yarı işlenmiş ürün ihracı gerçekleştirmiştir. Bu kategoride daha çok hububat, meyve ve hayvansal ürünler yer almıştır. İsviçre'nin arazi ve iklim koşulları sağlıklı bir tarım yapılmasına müsaade etmediği bu dönemde Türkiye, İsviçre'nin gıda sektöründe önemli bir konuma sahip olmuştur. Bundan başka tekstil sektörünün önemli bir ayağı olan ip üretiminde Türkiye'den hayvan kılı ve türevi ürünler ihraç edilmiştir. Gıda ve tekstil ürünleri noktasında Türkiye'den faydalanan İsviçre aynı zamanda, Türkiye'ye önemli miktarda ihracat yapan bir ülkedir.

İsviçre, Türkiye'den işlenmemiş ya da yarı işlenmiş ürünler alırken, işlenmiş ürün ihracatı gerçekleştirmiştir. Özellikle tekstil sektöründe ipliğin hammaddesini alan İsviçre, Türkiye'ye nihai kullanıma hazır ürünler ihraç etmiştir. Bundan başka İsviçre, özellikle teknik ürünler Türkiye'ye ihraç etmiştir. Çeşitli sektörlerde kullanılan makineler bu başlıkta ön plana çıkmıştır. Elektrikli ve elektriksiz, petrol ve türevleriyle çalışan makineler, Türkiye'nin başta tarım olmak üzere, ulaşım, tekstil, ilaç, kâğıt ve iletişim sektörlerinde kullanılmıştır. Bunlardan başka Türkiye İsviçre'den ithal ettiği ürünler içerisinde saat önemli bir yer teşkil etmiştir.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, İrade/Hariciye (BOA, İ.HR), (1899), 365/3, s. 1.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi, Muameleat Genel Müdürlüğü (BCA, MGM), (1948), 30.10.0.0/234.575.22, s. 2.

BCA, MGM, (1945), 30.10.0.0/234.575.18, s. 1.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Türk Diplomatik Arşivi, (BDA), (1943), 501/32098/126919/22, s. 1.

BDA, (1926), 540/44611.214687.5, s. 1.

BDA, (1927), 540/44555.213811.28, s. 1.

BDA, (1932a), 540/44558.213872.4, s. 1.

BDA, (1932b), 540/44558.213872.1, s. 1.

BDA, (1934), 540/44541.213897.44, s. 1.

BDA, (1940), 534/37395/150251/14, s. 1.

BDA, (1941), 540/44698.214927.10, s. 1.

BDA, (1944a), 540/44549.213792.76, s. 1.

BDA, (1944b), 540/44567.213859.30, s. 1.

BDA, (1944c), 540/44669.213693.10, s. 1.

BDA, (1944d), 540/44669.213690.33, s. 1.

BDA, (1945a), 540/44513.213530.7, s. 1.

BDA, (1945b), 540/44734.215502.76, s. 1.

BDA, (1945c), 540/44548.213766.8, s. 1.

BDA, (1946a), 540/44581.213902.8, s. 1-2.

BDA, (1946b), 540/44551.213253.19, s. 1.

BDA, (1950), 540/44592.214058. 26, s. 1.

Resmî Yayınlar

- T.C. Resmî Gazete (1927, Temmuz 25). *Türkiye ile İsviçre ticaret muabedenamesine dair kanun* (Sayı No. 641). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/641.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1931, Nisan 4). *Türkiye ile İsviçre arasında muvakkit ticaret mukavelenamesine dair kanun.* (Sayı No. 1766). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/1766.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1934, Temmuz 4). *Türkiye ile İsviçre medeni ve ticari mevadda miınasebetlere dair kanun.* (Sayı No. 2743). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/2743.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1941a, Mayıs 7). *Türkiye ile İsviçre arasında 31 Mart 1938 tarihli tediye anlaşmasına kanun* (Sayı No. 4802). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/4802.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1941b, Temmuz 8). *Türkiye ile İsviçre arasında 30 Mayıs 1940 tarihli tediye anlaşmasına dair kanun* (Sayı No. 4803). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/4803.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1941c, Temmuz 7). *Türkiye ile İsviçre arasında fındık ticaretine dair kanun.* (Sayı No. 4853). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/4853.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1942, Ağustos 10). *Türkiye ile İsviçre arasında 28 Mart 1942 tarihli tediye anlaşmasına dair kanun* (Sayı No. 5180). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5180.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1943, Temmuz 14). *Ankara Belediyesi'nin İsviçre'den satın alacağı otobüslere dair kanun* (Sayı No. 5455). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5455.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1944a, Haziran 17). *İsviçre'den mubayaa olunacak otobüslere dair kanunun temdidini* (Sayı No. 5733). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5733.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1944b, Temmuz 17). *İsviçre ile Türk ürünlerinin mübadelesine dair kanun* (Sayı No. 5758). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5758.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1944c, Haziran 17). *Türkiye ile İsviçre arasında 4 Ağustos 1943 tarihli anlaşmaya dair kanun* (Sayı No. 5733). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5733.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1945a, Ağustos 28). *Milletlerarası Adalet Divanı statüsünün onanması hakkında kanun* (Sayı No. 6092). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/6092.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1945b, Ocak 15). *Türkiye ile İsviçre ticaret ve tediye anlaşmasının uzatılmasına dair kanun* (Sayı No. 5905). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/5905.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1946a, Ocak 16). *Türkiye ile İsviçre ticaret ve ödeme anlaşmasının üç ay uzatılması hakkında kanun* (Sayı No. 6207). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/6207.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1946b, Ocak 21). *Türkiye ile İsviçre arasında ticaret anlaşma ve eklerine dair kanun* (Sayı No. 6313). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/6213.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1946c, Haziran 22). *Türkiye ile İsviçre ticaret anlaşmasına dair kanun* (Sayı No. 6340). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/6340.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1948, Temmuz 13). *Avrupa ekonomik iş birliği sözleşmesi ile eklerinin onanması hakkında kanun* (Sayı No. 6956). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/6956.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1949, Mart 30). *Avrupa memleketleri arasında ödeme ve takas anlaşmasına dair kanun* (Sayı No. 7169). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/7169.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1950a, Mart 23). *Türkiye ile İsviçre arasında tütün ticaretine dair kanun* (sayı No. 7464). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/7464.pdf>
- T.C. Resmî Gazete (1950b, Ocak 3). *1949-1950 için Avrupa memleketleri arasında ödeme ve takas anlaşması hakkında kanun* (Sayı No. 7396). <https://www.Resmigazete.gov.tr/arsiv/7396.pdf>
- TBMM. (t.y). *TBMM zabit cerideleri* (Dönem 2, Cilt 25), TBMM Matbaası.
- T.C. Merkez Bankası. (1947). *T.C. Merkez Bankası 1946 İdare Meclis ve Denetçiler Raporu.*
- T.C. Merkez Bankası. (1948). *T.C. Merkez Bankası 1947 İdare Meclis ve Denetçiler Raporu.*

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, II*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

T.C. Merkez Bankası. (1949). *T.C. Merkez Bankası 1948 İdare Meclis ve Denetçiler Raporu*.

T.C. Merkez Bankası. (1950). *T.C. Merkez Bankası 1949 İdare Meclis ve Denetçiler Raporu*.

T.C. Merkez Bankası. (1951). *T.C. Merkez Bankası 1950 İdare Meclis ve Denetçiler Raporu*.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1950). *İstatistik yıllığı 1950* (Yayın No: 328). Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü Yayınları.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1945). *Dış ticaret yıllık istatistik 1945 ve 1945 Aralık ayı özel ticaret maddeler ve memleketler itibariyle ithalat ve ihracat kısım:1*, (Yayın No: 0132990). Ankara Basım ve Ciltevi.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1946). *Dış ticaret yıllık istatistik 1946 ve 1946 Aralık ayı özel ticaret maddeler ve memleketler itibariyle ithalat ve ihracat kısım:1* (Demirbaş No: 0018289). Akın Matbaası.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1948). *Dış ticaret yıllık istatistik 1947 ve 1947 Aralık ayı özel ticaret maddeler ve memleketler itibariyle ithalat ve ihracat kısım:1* (Yayın No: 0132974). Akın Matbaası.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1948). *Dış ticaret yıllık istatistik 1948 ve 1948 Aralık ayı özel ticaret maddeler ve memleketler itibariyle ithalat ve ihracat kısım: 1* (Demirbaş No: 0012512). Ankara Basım ve Ciltevi.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1950). *Dış ticaret yıllık istatistik 1948-1949 özel ticaret milletlerarası Brüksel tasnifine göre ithalat ve ihracat kısım: 4* (Demirbaş No: 0012542). Ankara Basım ve Ciltevi.

T.C. Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü. (1950). *Dış ticaret yıllık istatistik 1950 ve 1950 Aralık ayı özel ticaret maddeler ve memleketler itibariyle ithalat ve ihracat kısım: 1* (Demirbaş No: 0134348). Ankara Basım ve Ciltevi.

Araştırma Eserler

Armaoğlu, F. (2015). *20. Yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995* (20. baskı). Timaş Yayınları.

Armaoğlu, F. (2020). *Türk dış politikası* (3. baskı). Kronik Kitap.

Black, J. (2003). *Dretnot, tank ve uçak modern çağda savaş sanatı 1815-2000* (Y. Alogan Çev.) Kitap Yayınevi.

Dağ, M. (2022). 27 Aralık 1886 tarihli İnhisar-ı Duhan Nizamnamesinin tatbikine dair bir değerlendirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (47), 162-180. <https://doi.org/10.52642/susbed.1016304>

Deringil, S. (2015). *Denge oyunu İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin dış politikası* (6. baskı). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Ekincikli, M. (2010). *Türk dış siyaseti (İnönü- Bayar dönemleri)* (2. baskı). Berikan Yayınları.

Hobsbawn, E. (1996). *Kısa 20. yüzyıl 1914-1991 aşırılikler çağı* (1. baskı). (Y. Alogan Çev.), Sarmal Yayınevi.

Karaosmanoğlu, Y. K. (1967). *Zoraki diplomat* (2. baskı). Bilgi Yayınevi.

Karlık, S. R. (2014). *Küreselleşen Dünya'da uluslararası kuruluşlar* (7. baskı). Beta Yayıncılık.

Meray, S. L. (1972). *Lozan Konferansı (Tutanaklar-belgeler)* (1. baskı, takım 2, cilt 2). Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Okman, C. (2010). Türk dış politikası trendler, çevreler ve uygulama süreçleri üzerinde genellemeler. İçinde Hasret Çomak (Ed), *21. yüzyılda Türk dış politikası ve diplomasisi* (ss. 15-56). Umuttepe Yayınları.

Tanık, İ. H. (2023). Türkiye'nin küresel piyasaya dâhil olma sürecinde İsviçre ile ticaret anlaşmaları (1945-1950), *Mavi Atlas, 11*(Cumhuriyet'in 100. Yılı Özel Sayısı), 114-134.

Saray, M. (2000). *Sovyet tehdidi karşısında Türkiye'nin NATO'ya girişi* (2. baskı). ATAM Yayınları.

Sosyal, İ. (2000). *Türkiye'nin siyasal anlaşmaları, (1920-1945)* (3. baskı, cilt 1). TTK Yayınları.

Şimşir, B. N. (2001). *Atatürk ve yabancı devlet başkanları* (1. baskı, cilt 3). TTK Yayınları.

Tunç, Ö. (2015). *Fob teslim şekline göre tarafların yükümlülükleri* (Tez No. 398367) [Yüksek Lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Türkiye Cumhuriyeti Bern Büyükelçiliği. (2022). *Önceki Büyükelçilerimiz*. <http://bern.be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>

Uslu, C. (2014). Liberal tarafsızlık ve modus vivendi. *Turkish Studies*, Volume 9(2) Winter, 1539-1556. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6334>

Yalçın, E. S. (2009). *Atatürk'ün milli dış siyaseti* (3. baskı). Berikan Yayınevi.

Yeşilçöllü, M. A. (2019). *Türkiye İsviçre ilişkileri 1945-1960* (Tez No. 646629) [Yüksek Lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.